

Шумський І. О.,
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, факультет
суспільних наук, бакалавр 2-го року навчання, 052: Політологія

ТЕОРІЯ КАРТЕЛЬНОЇ ПАРТІЇ В КОНТЕКСТІ ЗАНЕПАДУ ПАРТІЙ

Shumskyi I. O.,
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Faculty of Social Sciences, 2nd-year student,
0312: Political sciences and civics

CARTEL PARTY THEORY IN THE CONTEXT OF PARTY DECLINE

Модель картельної партії Каца та Мейра, вперше викладена у їхній роботі 1992 року та розвинута подальшими публікаціями, була опублікована як певне альтернативне класичній (70-их – 90-их рр.) теорії занепаду партій пояснення сучасного стану партійних систем. За визначення занепаду партії беремо інтерпретацію Говарда Райтера: «Занепад партій — це феномен, при якому політичні партії в цілому менше впливають на ставлення та поведінку політичних акторів на рівні масовому та рівні еліт, гірше оцінюються [політичними акторами] та з меншою ймовірністю надихають на електоральну поведінку в порівнянні з тим як вони це робили в минулому» [9, с. 326]. Дослідження цього феномену операціоналізуються через аналіз змін у взаємовпливі та механізмах впливу політичних партій та громадянського суспільства та ставленні громадянського суспільства до партій.

У оригінальній роботі Кац і Мейр озвучують думку, що більшість тогочасних робіт щодо занепаду партій мають певні методологічні проблеми та, відповідно, приходять до неточних висновків. Вони вважали, що тогочасні дослідження ґрунтувалися на обмеженому розумінні партій. Судження про партії робилися на основі моделі масової партії як стандарту та розглядалися лише згідно з їхнім відношенням до суспільства, коли як більш коректним було б інтерпретувати доступні дані про функціонування партій через призму постійного розвитку партійних моделей та розгляду відносин між партією та державою [3, с. 5-6].

Кац та Мейр відмічають, що процеси, які спостерігали теоретики занепаду партій, тобто руйнування традиційних колективних ідентичностей, розвиток ЗМІ, економічне зростання та розширення держави загального добробуту призвели до появи всеохоплюючих партій, які більше не покладалися на мобілізацію конкретно визначеної соціальної групи, а на боротьбу за вільних від зобов'язання голосувати за «свою» партію виборців [3, с. 7-8].

Отож у концепції Каца та Мейра важливе місце посідає розуміння розвитку та зміни

партійних моделей. Центральним аспектом для визначення партійної моделі стають зв'язки між партією, суспільством та державою. Згідно з моделлю Каца та Мейра з постання кадрових партій, що були комітетами людей, які знаходилися на перетині держави та суспільства, партії поступово рухалися далі від громадянського суспільства та ближче до держави, відіграючи роль ланки, що з'єднує суспільство та державу, а потім відіграючи роль посередника між державою і суспільством та державного актора [3, с. 10-13]. При цьому, як зазначає Рууд Кул у своєму критичному коментарі на роботу Каца та Мейра, еволюційний розвиток партій не має означати формування лише одного «кращого» типу партій для певного періоду [6, с. 520].

Пітер Мейр підкреслює, що основні об'єктивні зміни пов'язані з занепадом зв'язків між партіями та виборцями. Ці зміни охоплюють зниження відданості виборців до партій, руйнування традиційних політичних розмежувань, постання нових проблем та деполітизацію старих, постання нових нетрадиційних суперників на політичній арені та створення ландшафту з новими можливостями формування коаліцій [7, с. 264-265]. В контексті концепцій Мейра це скоріше є не ознакою занепаду партій як інституту, а ознакою трансформування політичних, в тому числі і партійних, систем у напрямку адаптації до більшої швидкості, різноманітності та гнучкості сучасності, що у свою чергу рухає партії до зближення структур партійної організації [8, с. 267].

Виклики сучасності змусили держави та партії реагувати на зміни у політичному процесі, що призвело до появи нової моделі партії та зміну партійної системи на систему картельної партії. За Кацом та Мейром картельні партії характеризуються взаємопроникністю партії та держави разом з міжпартійною «змовою», що дозволяє говорити про картельні партії як на системному, так і на індивідуальному рівнях [3, с. 17].

Одними з ключових характеристик партійних моделей є основні цілі їхньої політики та базис партійної конкуренції. Якщо політичний конфлікт масових партій розгортався навколо підтримки соціальних реформ (або опонування їм) на основі партійної спроможності репрезентувати відповідні групи громадян, то конфлікт картельних партій розгортається навколо політики як професії, тобто базу партійної конкуренції складає спроможність конкуруючих партій ефективно управляти наявними ресурсами держави [3, с. 19]. Це, а також зниження кількості членів партій призвело до включення до складу партій спеціалістів, відібраних не на ідеологічній, а на професійній основі.

Поява картельної партії тісно пов'язана з впливом державної політики на партійні системи, що є фактором, який впливає на уподібнення партій одна до одної. При цьому цей вплив не є чисто зовнішнім, адже партії виступають як державні актори та самостійно формують правові аспекти функціонування партій. Одним з найголовніших факторів впливу на формування цієї моделі Кац і Мейр вважали державне фінансування. На їх думку воно

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

знижує бажання партій брати роль посередника між державою і суспільством через незалежність партії від позадержавного фінансування [3, с. 764]. В процесі розвитку концепції переглянули своє ставлення до цього фактору як головного та в подальшому розглядали й інші фактори, зокрема — економічну глобалізацію і феномен європеїзації партій.

Європеїзація в даному випадку позначає феномен за якого політика Європейського Союзу та Ради Європи призводить до уніфікації партійних систем європейських країн. Зокрема через антикорупційні рекомендації Ради Європи, за виконанням яких стежить GRECO, відбувається стандартизація фінансування партій. Європейський Союз також успішно просуває стандартизацію фінансування політичних партій, що спостерігається, наприклад, у рекомендаціях у щорічних звітах Єврокомісії про країни-кандидати на вступ у ЄС [11, с. 4]. Саме для відповідності антикорупційним критеріям ЄС країни Центрально-Східної Європи ввели складні регуляції [11, с. 12-13].

Нове законодавство таким чином і створює систему, де ризики у випадку електоральної поразки головних партій є зниженими, через постійний їх доступ до ресурсів та можливості формування коаліцій будь-якої конфігурації [4, с. 530]. Емпіричні дослідження цього дають змішані результати, велика кількість регуляцій справді знижують можливості для входу нових партій, але фінансування партій, поріг для надання якого нижчий за електоральний навпаки полегшує існування нових партій [10, с. 4].

Різниця між членами та нечленами картельної партії сильно розмивається через надання прихильникам партії права на участь у партійних заходах на рівні з членами, при цьому члени партії беруть роль у прийнятті рішень безпосередньо як індивіди [3, с. 21].

Феномен занепаду партій в концепціях Мейра стосується скоріше однієї окремої частини партійної організації через те, що навіть згідно самому Мейру занепад партій розглядається з перспективи відносин партій та громадянського суспільства, а конкретніше з послаблення ролі партій як акторів, що репрезентують суспільство [7, с. 40-43]. Таким чином занепад партій за Мейром стосуватиметься переважно одного з трьох «облич» партійної організації — партії «на землі», тобто найнижчий рівень, що містить прихильників, членів, коштадавців. Іншими «обличчями» партійної організації є партія «у центральному офісі» та партія «в державному органі» [5, с. 6]. У свою чергу занепад партії «на землі» та тенденція руху партій до держави призводять до посилення партії «в державному органі», а конкретно — в парламенті. Через це партійні інтереси ототожнюються з інтересами частини партії, що представлена у парламенті та як наслідок цього партії загалом зацікавлені досягненням рівноваги Неша в парламенті: рівноваги чи компромісу за яких її учасники не матимуть мотивації вийти, що призводить до картелізації навіть без існування конкретної змови між лідерами партій [2, с. 756-757].

Таким чином теорія картельної партії, що з'явилася у відповідь на велику кількість літератури щодо занепаду партій, розглядає сучасні партійні системи західного світу як такі, що мають тенденцію до зрощення партій з державою та міжпартійної кооперації. Зниження кількості членів партій призвело до постання держави як основного джерела партійного фінансування, що в свою чергу, призвело до зниження залежності партій від членів та зниження ризиків, що пов'язані з програшем партії на виборах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Hayward, J. E. S. (1995). *The crisis of representation in Europe*. Taylor & Francis.
2. Katz, R. S., & Mair, P. (2009). The Cartel party thesis: A restatement. *Perspectives on Politics*, 7(4), 753–766.
3. Katz, R. S., & Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy. *Party Politics*, 1(1), 5–28.
4. Katz R. S., Mair P. Cadre, Catch-All or Cartel? A Rejoinder. *Party Politics* Vol. 2. No 4. 1996. P. 525-534.
5. Kölln, A. (2014). *Party decline and response: the effects of membership decline on party organisations in Western Europe, 1960-2010*.
6. Koole, R. (1996). Cadre, catch-all or cartel? *Party Politics*, 2(4), 507–523.
7. Mair, P. (1998). *Party system change: Approaches and Interpretations*. Oxford University Press on Demand.
8. Mair, P., Müller, W. C., & Plasser, F. (2004). Political parties and Electoral change: Party responses to electoral markets. In *SAGE Publications Ltd eBooks*.
9. Reiter, H. L. (1989). Party decline in the West a skeptic's view. *Journal of Theoretical Politics*, 1(3), 325–348.
10. Van Biezen, I. (2014). The end of party democracy as we know it? A tribute to Peter Mair. *Irish Political Studies*, 29(2), 177–193.
11. Walecki, M. (2007). The Europeanization of Political Parties: Influencing the Regulations on Political Finance. *EUI Working Papers*.